

Rut

Rötter i svedjorna

en berättelse

Birgitta Bjärkstedt

Mälkölä och Visulahti

Nätterna var redan kalla, men dagarna var ännu långa. Paavo hade hela dagen varit på marknaden i Mälkölä med rävsinn och näverkontar, och affärerna hade gått bra. Han hade också tänkt köpa några präktiga fårskinn, han och Sirkka hade inga egna får nu. Men skinnköpet fick bero, inte bra att slösa penningar nu, när de hade fattat ett viktigt beslut.

I natt skulle Paavo sova hos en kusin på morssidan innan han begav sig hem till Visulahti för att fortsätta förbereda upprottet.

Framåt aftonen tog han sig en tur tvärs igenom byn för att se den gamla träkyrkan, där han träffat Sirkka för tjugofem år sedan. Den hade sett sliten ut redan då, men så hade den också stått där i Mälkölä by i nästan hundra år. Det hade berättats att en gång i sin begynnelse var den nära att bli nedbränd av några knektar från Novgorod, som tyckte att de inte hade blivit nog förplägade i byn, men många rediga ungsvennar hade gått samman och gett illgärningsmännen på pälsen så att de flydde österut. En annan gång blev taket förstört av höststormen när Paavo var liten. Men det som nästan gjorde slut på den var, att den blev träffad av ett blixtnedslag en torrsommar för flera år sedan. Den gången hade prästen själv ringt i klockorna och Paavo, som då ännu var en ung man, på besök hos sina morföräldrar, hade tillsammans med övriga bybor sprungit man ur huse med vattenämbar, bildat kedja och lyckats rädda det mesta av kyrkan. Sakristian var byggd i sten, så med den var det ingen fara.

När Paavo och Sirkka inför vittnen hemma hos Sirkkas föräldrar lovade varandra kärlek och tro, var kyrkan redan reparerad så de kunde bege sig dit och få Guds välsignelse över deras liv tillsammans.

En son och två vackra döttrar hade han och Sirkka fått i unga år. Sonen, Pekka, hade varit flink när gården i Visulahti togs upp och utökades, men vid 18 års ålder tyckte han att systrarna blivit så stora att familjen kunde klara sig utan honom ett tag. En vårdag gav han sig av på vandring söderut, tänkte att han kunde få arbete ett par år och börja spara, för att kunna ta över gården i Visulahti när den tiden kom. Sirkka försökte få honom att stanna, eller

åtminstone inte ge sig iväg så långt, och i alla fall inte österut, där gränsen mot tsarens rike vimlade av rövare och soldatvärvare.

Pekka hade nu inte hörts av på sju år, så med sorg i hjärtat insåg föräldrarna att han nog aldrig skulle återvända. Kanske var han död, nerlagen av rövare.

Kanske tvångsvärvad till krigstjänst. Men Sirkka hoppades att han istället fått sig en hustru, barn och egen svedja.

Vartefter åren gått hade Sirkka och Paavo slutat hoppas på att få fler barn. Så hade det ändå hänt att Sirkka, som var flera år yngre än Paavo, blev havande ännu en gång och födde en pojke några år efter att kung Gösta kröntes. Det var medan Pekka ännu var kvar i barndomshemmet. Sirkka och Paavo kände båda två en stillsam glädje över detta tecken på att livet fortgick, att de inte var gamla än, även om de känt det så.

De ännu inte giftasvuxna döttrarna gladdes åt sin lille bror och var sin mor behjälpliga med att sköta honom. Gossen döptes i kyrkan i Mälkölä och fick namnet Lauri. I Vishulahti fanns ingen kyrka, men det var inte långt mellan Mälkölä kyrka och hemmet, knappt ett par fjärdingsväg.

Nu var Lauri en redig pojk på elva år, som hjälpte sin far i arbetet på torpet. Ändå behövde de söka sig någon annanstans. Det hade inte alltid varit lätt att föda hela familjen, och jorden gav inte längre så stora skördar. Torpet skulle inte kunna föda dem den dag Lauri bildade familj. Så pass nära tsarens rike var det också alltid oroligt. Det spelade ingen roll om det var ryska knektar eller svenska herremän, de krävde både mat och kvinnor när de kom farande och byborna stod hjälplösa. En tid fruktade de att också danska knektar och herremän skulle komma och ta för sig, men de hade stannat i Åbotrakten. Här var numera också för mycket folk, på flera år hade man inte kunnat svedja, all mark inom rimligt avstånd var redan upptagen, det fanns inte mer mark att svedja.

Det skulle inte bli lätt bryta upp från det invanda, men för sonen Lauris skull skulle de lämna sin gård. Leena var sedan några år gift med Timo, en bra karl, och sedan Anja blev gift med Eero i somras fanns inget som höll Paavo, Sirkka och Lauri kvar i trakten.

Risto i granngården, som hade stor familj med flera söner och döttrar, samt sina föräldrar att sörja för, hade redan tagit i hand på att ta över Paavos gård.

Ristos hustru hade en lång tid plågats av svår hosta och feber, så de var alla oroliga för henne. Man fick hoppas att hon skulle komma sig och kunna arbeta igen, nu när de skulle få mer att ta hand om. Risto tackade Gud för att de hade sina barn, särskilt de två äldsta sönerna, och att alla barnen var friska och starka.

Köpeskillingen var de överens om, den skulle räcka till att köpa mark i trakten av Hankasalmi, dit de ärnade sig. Paavo hade redan varit och sett ut platsen de skulle fara till, på en höjd vid sjön Kynsivesi. Det skulle till och med bli lite penningar över att leva på, det första året på nya stället, om jakt, fiske eller odling skulle slå alldeles fel. Runt Hankasalmi fanns ännu viss möjlighet att svedja. De skulle ha god tillgång på jakt och fiske och Paavo hade gjort upp om att köpa en övergiven ria och en bit mark att odla rovor och råg på, till att börja med. Sedan återstod mycket arbete för att få det nya stället i gott skick, men med hjälp av deras flinke son Lauri, nästan vuxen med sina tolv år till våren, skulle det nog gå. Om de fick vara friska skulle de nog klara det, även om han och Sirkka inte var unga längre. Där vid Hankasalmi var det mer skyddat, tänkte han också. Alla sjöarna gjorde det lätt att ta sig fram, men också lätt att se om någon kom och ville ställa till ofred.

Att gå hela vägen skulle bli drygt, Sirkka var inte stark. Då och då hade hon ont åt bröstet och hon haltade alltjämt efter att ha fastnat i en rot en gång, då barnen var små och de arbetat på svedjan. Pekka var med Paavo och högg en stor, yvig gran, som måste fällas för att inte elden skulle sprida sig åt fel håll om vinden vände. Sirkka var upptagen på svedjan. Med blöta näverskor på fötterna och en blöt granruska i näven gick hon runt med de grannar som var där för att bistå, och kvävde lågorna som blossade upp i svedjans utkant. I ögonvrån såg hon Leena tulta fram mot sin far med Anja vid handen. Samtidigt såg Sirkka hur den stora granen vred sig, så att den riskerade att falla rakt mot flickorna. Sirkka sprang allt hon orkade. I hög fart fastnade hon med foten i en rot och föll, men hon lyckades slita loss foten och nå flickorna. Just då kände hon inte smärtan. Inte förrän senare, när hon med Anja på armen och Leena vid handen lyckats få dem i säkerhet, kände hon den. Längre gick hon med spjälkad fot inlindad i ullväv.

Det blev en svår sommar det året. Pekka var bara fem år och Sirkka kunde inte, som annars, delta full ut i det dagliga arbetet. Värken satt i, och kändes långt upp i benet. Vissa dagar kunde hon knappt mjölka och sköta hushållet som hon var van. Paavo fick själv hämta korna från skogen på kvällen och gå tillbaka med dem ut till betet på morgonen. Dessemellan skulle det slås på ängar och myrar. Den nya svedjan från fjolåret skulle röjas och sås, han måste hålla uppsikt över svedjeråg och rovor de redan sått, bygga färdigt fähuset, hugga ved och allt annat. De tackade sin skapare att Sirkka på sensommaren började kunna gå bättre, så de kunde hjälpas åt att bära hem en stor del av skörden av råg, rovor och ängshö. De hade också plockat bär och svamp. Svampen hade de saltat in och bären hade de dels torkat och dels kokat med honung, som de flitiga bina som bodde i knuten på rian skänkt dem. Paavo hade också god haft fiskelycka det året och kunde snara flera harar och orrar att röka eller salta in. Men det var en svår sommar.

Folk skakade på huvudet åt, att de tänkte ge sig av österut när det ännu var snö på marken. Men tjälen gjorde marken hård så den bar. De skulle lättare kunna få med sig allt. Riktigt som förr hade ju inte Sirkkas fot blivit mer och hon hade haft åt hjärtat ofta det senaste året, men hon menade att hon skulle klara det. Sirkka såg ut vad de skulle ta med sig och vad de kunde lämna kvar eller bränna. En del lösöre som var utslitet men sparats utifall, använde de nu som ved i bastun, en del som ännu var användbart lämnade de kvar åt Ristos familj. Sådant som de lätt kunde tillverka nytt när de kommit i ordning tog de inte med sig, förutom varsin tallrik, kåsa och sked. De måste ju äta under den långa färden också! Djuren, de två korna och de tre kvarvarande getterna, gick inte så fort. Lauri och Sirkka kallade den ljusbruna kon Kulta och den mörkare för Ruskea. Getterna hade inga namn, de kallade dem bara gamlan, geten och killingen.

En del redskap och husgeråd behövde de föra med sig. Det var framför allt knivar, skärar, bila, såg och hammare. Fångstredskap fick Paavo tillverka när de kommit fram, men spetsen till björnsputet tog han förstås med. Sirkka ville ha med stora järnkitteln och den mindre grytan, strumpstickorna och ullsaxen. Sländan ville Sirkka absolut föra med sig. Det var så vacker, med blommor inristade på plattan och fint utskurna knoppar både upptill och nertill. Paavo